

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING O‘QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH MEZONLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Pattayeva Maxliyo Abduhakim qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Ta‘lim tarbiya nazariyasi va metodikasi (Boshlang‘ich ta‘lim) 1-bosqich magistranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23315487>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirish va uni baholash mezonlarini takomillashtirish masalasi yoritilgan. O‘qish savodxonligi o‘quvchining matnni to‘g‘ri va ravon o‘qishi bilan birga, uning mazmunini tushunishi, asosiy fikrni aniqlashi, tahlil qilishi, xulosa chiqarishi va o‘z fikrini asoslay olishini ham nazarda tutadi. Shuningdek, “Rol bajarish” va “Aqliy hujum” metodlarining o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi hamda matnni chuqurroq anglashidagi imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, o‘qish savodxonligi, o‘qib tushunish, baholash mezonlari, matn, mustaqil fikrlash, “Rol bajarish”, “Aqliy hujum”.

Kirish

Bugungi ta‘lim jarayonida o‘quvchining faqat tayyor bilimlarni egallashi emas, balki mustaqil fikrlashi, axborotni tushunishi va undan foydalana olishi muhim hisoblanadi. Bu jarayonda boshlang‘ich ta‘limda shakllanadigan o‘qish ko‘nikmalari alohida ahamiyatga ega.

O‘qish savodxonligini faqat matnni tez va xatosiz o‘qish bilan cheklab bo‘lmaydi. O‘quvchi o‘qiganini tushunishi, asosiy fikrni ajratishi, voqealar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashi, xulosa chiqarishi va o‘z munosabatini bildirga olishi kerak. Shu sababli o‘qish savodxonligini baholash mezonlarini takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir.

Asosiy qism

O‘qish savodxonligini baholashda o‘quvchining matnni to‘g‘ri va ravon o‘qishi bilan bir qatorda, uni qay darajada tushungani ham aniqlanishi lozim. Buning uchun o‘quvchining quyidagi ko‘nikmalarini izchil baholash mumkin:

- 1) matnni to‘g‘ri va ravon o‘qish;
- 2) matn mazmunini tushunish;
- 3) asosiy fikrni aniqlash;
- 4) muhim ma‘lumotlarni ajratish;
- 5) sabab-oqibat bog‘liqligini aniqlash;
- 6) xulosa chiqarish;
- 7) qahramonlarning xatti-harakatlarini tahlil qilish;
- 8) o‘z fikrini asoslash.

Mazkur mezonlar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, o‘quvchining oddiy o‘qishdan yuqori darajadagi fikrlash faoliyatiga o‘tishini ta‘minlaydi.

O‘qish darslarida interfaol metodlardan foydalanish ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Xususan, metodik adabiyotda keltirilgan “Rol bajarish” metodi orqali o‘quvchilar matndagi qahramonlar obrazini ijro etish orqali voqealarni chuqurroq anglaydilar. Bu usul o‘quvchining matn mazmunini tushunishi, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholashi va mustaqil fikr bildirishiga imkon yaratadi.

“Aqliy hujum” metodi esa o‘quvchilarni erkin fikrlashga undaydi. Masalan, matn sarlavhasi asosida uning mazmuni haqida taxminlar bildirish yoki matn o‘qilgandan so‘ng qahramonning xatti-harakatiga munosabat bildirish orqali o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtirish mumkin.

O‘qish savodxonligini baholashni shartli ravishda quyidagi darajalarga ajratish mumkin: reproduktiv, tushunish, tahliliy va ijodiy-tanqidiy daraja. Reproduktiv darajada o‘quvchi matndan aniq ma‘lumotlarni topadi. Tushunish darajasida mazmunni o‘z so‘zlari bilan ifodalaydi. Tahliliy darajada sabab-oqibatni aniqlaydi va xulosa chiqaradi. Ijodiy-tanqidiy darajada esa o‘z fikrini bildiradi, muqobil yechim taklif qiladi va uni matn asosida asoslaydi.

Shunday yondashuv o‘quvchining faqat o‘qish texnikasini emas, balki matnni anglash va undan mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatini ham aniqlash imkonini beradi.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirishda baholash mezonlarini to‘g‘ri belgilash muhim ahamiyatga ega. O‘qish jarayonida ravonlik bilan bir qatorda, matnni tushunish, asosiy fikrni aniqlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va fikrni asoslash ko‘nikmalarini ham baholash zarur.

“Rol bajarish” va “Aqliy hujum” kabi interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va matn mazmunini chuqurroq anglashiga xizmat qiladi.

Demak, boshlang‘ich sinflarda o‘qish savodxonligini rivojlantirishda “o‘qish – tushunish – tahlil qilish – xulosa chiqarish – fikrni asoslash” izchilligiga asoslanish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Sh.Mirziyoyev. O‘zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisida so‘zlagan nutqi. 2016-yil, 15-dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5847-sonli Farmoni. <https://lex.uz/>.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-iyundagi "2020/2021-o‘quv yilida O‘zbekiston Respublikasining oliy ta‘lim muassasalariga o‘qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to‘g‘risida"gi PQ-4749-sonli qarori.
4. Azizxo‘jayeva N.H. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T.: Cho‘lpon. 2013.
5. Акбаралиевна М.Д. Роль чтения в личностном развитии // Европейский журнал инноваций в неформальном образовании. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 138-141.
11. Акбаралиевна М.Д. Роль чтения в личностном развитии // Европейский журнал инноваций в неформальном образовании. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 138-141.
12. Akbaraliyeva M. D. A library culture in the world //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 6. – С. 1351-1354.
13. Акбаралиевна, Муминова Дилафро‘з. «Библиотека — это высокая добродетель». Европейский журнал инноваций в неформальном образовании 2.5 (2022): 42-45.
14. Акбаралиевна, Муминова Дилафро‘з. Книги и библиотека являются зеркалом человеческой духовности //ResearchJet Журнал анализа и изобретений. – 2021. – &. – 2021. – Т. 2. – С. 135-140.

“Boshlang‘ich ta’lim tizimida zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish: integrativ yondashuvlar va amaliy yechimlar” mavzusidagi Respublika anjumani materiallar to‘plami.
NamDPI 2026-yil 9-oktabr

15. Hayitov O. "Psixodiagnostika" Toshkent. O'quv qo'llanma. T.TDIU. 2012-yil.
16. Tojiboyeva D. va boshq. Iqtisodiy pedagogika. - T.: Fan va texnologiya. – 2012.
17. Hakimova M.F. Pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T.TDIU.
18. Inomov I. Iqtisodiy tarbiya nazariyasi. T.: TDIU. 2011.